

ARKEOLOGI I NORR 16

ARKEOLOGI I NORR 16

2017

ARKEOLOGI I NORR 16

Institutionen för idé- och
samhällsstudier

UMEÅ
UNIVERSITET

Omslagsbild: Ornerat föremål med fågelmotiv påträffat vid undersökningarna i Kaptensdalen, Medelpad. Foto: Läns museet Västernorrland, Härnösand.

Utgivare och distribution:

Institutionen för idé- och samhällsstudier, Umeå universitet
SE-901 87 Umeå, Sverige.
Hemsida: <http://www.arkeologi.norr.se>

Redaktör:

Per H. Ramqvist
epost: per.ramqvist@umu.se

Grafisk form, lay-out och omslag:

Per H. Ramqvist
Brödtexten är satt med Garamond 10/12
och rubriker med Arial Narrow

Engelsk språkgranskning

Sees-editing Ltd, UK

ISSN 0284-558x

Tryck:

UmU tryckservice, Umeå universitet
Umeå
2017

Innehåll

Per H. Ramqvist

Förordv

Frida Palmbo

Öberget - nya rön om boplatsgropar i klapper1

Kalle Sognnes

Maritime motiver i steinalderens bergkunst i Midt-Norge 25

Joakim Wehlin

Gravar och identitet i bronsålderns periferi 55

Per H. Ramqvist

Om äldre gravskick i det norrländska kustområdet..... 87

Ola George

Kaptensdalen - en rituell våtmark under järnåldern 111

Lars Liedgren & Per H. Ramqvist

Medeltida gårdar i Böle by, Lövånger 135

Förord

Återigen kommer en hel del nyheter med ett flertal nya analyser som vrider och vänder på äldre synsätt och material. Det gäller inte minst *Frida Palmbo* som presenterar analyser från sju undersökta anläggningar på Öberget i Nederluleå. De tillhör den mycket svårfångade fornlämningstypen ”grop i klapper” och ligger 50-70 m ö.h. En stor majoritet av dem finns i det norrbottniska kustnära området. Tidigare forskning har inte ägnat särskilt mycket tid åt dessa, då man slentrianmässigt antagit att de varit förrådsgröpar för säl eller fisk. Men vid en räddningsundersökning gavs Norrbottens Museum möjlighet att undersöka sju anläggningar. Lämpligt material för datering påträffades ej, men andra analyser kunde göras som visar närvaro av betulin (björknäver) samt fett från landlevande däggdjur i de flesta gröpar. Andra gröpar innehöll också ämnen som tyder på rök, varför en rimlig tolkning blir att man rökt ett landlevande djur, lindat in en ”stek” i näver samt grävt ned det i ett klapperstensfält för förvaring och kommande behov. Naturligtvis kan andra förnödenheter, t. ex. torkat kött också ha förvarats på liknande sätt. Gröparna ligger på det relativt branta Öberget som utgjort en skärgårdsö i flera tusen år varit en ö och ända in på 1400-talet. Detta gör dem svåra att strandlinjedatera. Människorna som brukat förråden har behövt proviant när man under perioder kanske ägnat sig åt fiske och säljakt, eller som författaren föreslår; förvarat bytet av fågelfånget i väntan på hemtransport.

Tröndelagsområdet är mycket speciellt genom sitt mångfacetterade fornlämningsbestånd under i stort sett hela förhistorien. Inte minst gäller det hållbilderna av vilka det inte bara finns många och stora lokaler, de finns också under lång tid - från jakt- och fångsttraditionens mesolitiska och neolitiska figurer till jordbruksbefolkningens bilder från bronsålder och äldsta järnålder. Om vi jämför det med Bottenhavssidan av Skandinavien är skillnaden stor. Där återfinns endast den neolitiska jakt- och fångsttraditionens bilder. Än så länge måste tilläggas, med tanke på de sensationella nya fynd som presenterades i Arkeologi i Norr 15 med stolpbyggda bronsåldershus vid Umeälvens mynning. Det finns med allra största sannolikhet liknande bebyggelse också i Mellannorrlands kustland med tillhörande bronsåldersristningar. Här får vi dock lita till den kommande generationen arkeologer. *Kalle Sogndes*

tar utgångspunkt i de stora Hammer- och Evenhus-lokalerna belägna i inre Tröndelag. Två berömda hållristningslokaler med figurer från jakt- och fångsttraditionen, men även med så kallade jordbruksristningar. Det överlägset vanligaste motivet på jakt- och fångsttraditionens paneler är älgen, men i det inre av Tröndelag förekommer relativt ofta även val, marin sjöfågel och skepp. Författaren diskuterar lokalernas skillnader utifrån dels kronologiska aspekter där paneler dominerade av älgar är äldre och de med båtar möjligen är yngre och dels utifrån sociala aspekter omfattande olika klaner med skilda "totembilder", etc. Eftersom de berörda lokalerna, liksom andra i Tröndelag, uppvisar såväl jakt- och fångstbilder som jordbruksbilder, diskuteras också den svåra frågan om dessa traditioners samspel.

Joakim Wehlin vidgar vårt bronsåldersperspektiv genom att presentera och diskutera nygjorda ^{14}C -dateringar från främst Dalarna, men också några från Hälsingland. I hans undersökningsområde, liksom på många andra nordliga håll är bronsåldersboplatser en "bristvara", men ett par i Borlängeetrakten är kan dateras till äldre bronsålder. Notabelt är att av de tre daterade rösen med brända ben hamnar två i yngre bronsålder och ett i romartid. Tre så kallade fångstmarksgravar från Dalarna har daterats till romartid och samstämmer väl med tidigare kända dateringar från Norrlands södra inland. Författaren kopplar samman bronsåldersrösen med jordbruket, samtidigt som det inom undersökningsområdet finns jakt- och fångstgrupper. Den yngre bronsåldern i Dalarna framstår som en intressant period med ett flertal till stora delar komplexa och outredda samspel.

Per H. Ramqvist behandlar ett snarlikt tema som Wehlin, dvs vilka nya frågeställningar som väcks när man får nya dateringar av ett tidigare svårdaterbart material. I hans fall gäller dateringarna framför allt några kuströsen i Ångermanland och Västerbotten. Det ges också en bakgrund genom att flera relativt nyligen undersökta stenålders- och bronsåldersgravar presenteras. De äldre rödockragravarna är alltid diskreta och står i bjärt kontrast till de många gånger monumentala kuströsen som vanemässigt kallas bronsåldersrösen. Författaren framlägger en hypotes om att de första rösen anläggs redan i samband med att de äldsta jordbruksinslagen dyker upp längs kusten, dvs under senneolitisk tid. Nya dateringar visar också att brandgravskicket uppträder mycket tidigt i rösen, redan under bronsålderns period

I-II. Få dateringar föreligger ännu, men de visar dock att den ”gamla sanningen” måste revideras, dvs att manslånga kistor tillhör äldre och kremeringarna yngre bronsålder. Möjligen ska hela skeendet förskjuts ”ett hack” bakåt i tiden, så att manslånga kistor dominerar i rösen under senneolitikum; att äldre bronsåldern har både brandgravar och skelettgravar och att den yngre bronsålderns rösen och stensättningar dominerar av brandgravar. Det rimmar bättre med den magra empirin.

Riksintressområdet Kvissle-Nolby i Medelpad är arkeologiskt och från en kulturmiljösynpunkt en riktig pärla. Platsen bjuder besökare på det mesta från hela järnåldern och medeltiden. Många decenniers ibland heta diskussioner har förts om var en ny E4 söderut från Sundsvall skulle dras. Beslutet blev slutligen att lägga den i västra kanten av riksintresseområdet för att undvika största delen av fornlämningsmiljön. Av flera horribla förslag var detta hyfsat godtagbart. En av de arkeologiska undersökningarna i samband med nybyggnationen ägde rum i den så kallade ”Kaptensdalen” som *Ola George* vid Länsmuseet Västernorrland presenterar i sin artikel. För första gången i en mellannorrländsk järnåldersmiljö framkom något som man måste tolka som en offerplats/kultplats i anslutning till en våtmark. I den gamla våtmarken påträffades en rad föremål som normalt inte förekommer på till exempel boplatser. Här fanns hela åtta järnxyor, bronsmycken och bålplatser i och vid våtmarken. Det fanns förvisso också föremål och anläggningar som är mer normala på boplatser såsom brynen, bränd lera, skörbränd sten, härdar och något stolphål. De flesta säkert daterade föremålen hamnar i yngre järnålder, medan de flesta ¹⁴C-daterade anläggningar hamnar i romartid och i viss mån folkvandringstid. I Sydskandinavien förekommer offer i våtmarker under främst romartid och folkvandringstid. De flesta av dessa är dock offrade krigsbyten, där förlorarnas materiel deponerats och inaktiverats efter lokala och regionala strider. Intressant i Kaptensdalen är dock att offer fortsatt ända in i vikingatiden. Jag ber läsaren särskilt observera omslagsbilden och figur 15 i Georges artikel. Om bronsornamentet vrids ett kvarts varv medurs, blir det då inte en parafras på Tyr och Fenrisulven som gestaltats på brakteaten från Trollhättan?

I volymens sista artikel presenterar *Lars Liedgren & Per H. Ramqvist* resultatet av delundersökningarna på två medeltida intilliggande gårdar i Böle i Lövånger. Den ena undersökningen ingår i forskningsprogram-

met ”Recalling the past” som drivs av Silvermuseet i Arjeplog. Delar av gårds lämningen kallad ”Brattåtern” har undersökts tidigare och vid besök av den påträffade författarna den andra gårds lämningen. De båda gårdarna kan dateras till 1200-1500-talet och förutom röjningsrösen, källargropar, mm, har två respektive tre grunder för boningshus har karterats på båda lokalerna. Hustyperna går helt tillbaka på kända typer som i N Ångermanland börjar byggas under den yngre järnåldern. Jordbruksmarken ligger alldeles intill respektive gård. Jorden i Brattåtern är mycket mörk och välblandad, men saknade spår av årdar eller plog och har troligen varit spadbrukad. Förutom det klassiska lantbruket har man kompletterat med jakt på säl och småvilt. Och naturligtvis fiske, men som vanligt gäddar oss nästan alltid fiskbenen trots finmaskig vattensällning. Det måste helt enkelt förklaras med att fiskens återanvändes i t. ex. gröpe till grisarna, e. dyl. Ett återkommande fenomen är att vi finner hemslaget tegel nära botten av spisarna. Så även i Böle liksom tidigare konstaterats vid undersökningarna på Arnäsbacken norr om Örnsköldsvik. Jämfört med andra undersökta medeltida gårdar mellan Örnsköldsvik och Skellefteå (Arnäsbacken, Ön och Björnsbyn) urskiljer sig Böle genom sin ringa mängd av ”importföremål”. Båda gårdarna i Böle synes ha en utpräglad agrar karaktär. Hur och varför, får vi återkomma till!

Hoppas du får en trevlig stund med *Arkeologi i Norr 16* och tror att artiklarna väcker en del nya frågor!

Per H. Ramqvist

Medeltida gårdar i Böle by, Lövånger

Lars Liedgren & Per H Ramqvist

English summary

A tax register (Gustav Vasa's jordebok), from 1543, shows that there were 148 tax units or farms in Lövånger parish at the time. This paper records excavations conducted in 2014 in one of the villages named Böle. Two farmsteads were partly excavated. One (Lövånger parish no. Raä 508) consisted of two house foundations and an ancient field with clearance cairns, and another (Lövånger parish no Raä 621) consisted of three house foundations, a cellar and clearance cairns.

Radiocarbon datings show that the farmsteads were used during the 12th–15th centuries. A coin was found, a so-called "klipping", which can be dated to the early reign of King Gustav Vasa, 1521–1523. Most of the artefacts found came from refuse deposits, containing large amounts of burned and unburned bone fragments. Nearly all of the identified bones (c. 97–98 %) came from domesticated animals, such as cattle, sheep and goat. Sources of the few identified bones from wild game included seal, hare, pike and perch.

Areas covered by house foundations on the two sites varied from c. 20 - 50 m². All foundations had cairns in one corner, marking fireplaces. The houses on the foundations were probably timber-framed, like most houses in the area during historical times. In and outside the houses, pieces of bricks and burned clay were found, showing that the farmers used bricks, at least to some extent in the fireplaces, as early as the 14th century.

Lars Liedgren. Silvermuseet i Arjeplog, Insare Torget SE-938 31 Arjeplog, Sweden.

lars.liedgren@silvermuseet.se

Per H. Ramqvist, Institutionen för idé- och samhällsstudier, Umeå universitet, SE-901 87, Sweden.

per.ramqvist@umu.se

Inledning

Namnet Lövånger nämns för första gången 1314. Enligt Gösta Holm (1991:321) kan man närmast översätta namnet med Läviken (se vidare Lundström 2015:173f). Med utgångspunkt i topografin under vikingatid känns namntolkningen korrekt (fig. 1). Av de byar som etablerades i Lövångers centrala delar hade samtliga, utom Nolbyn, mark att bebygga under sen järnålder. Kyrkan kom att hamna mycket strategiskt i den bebyggelsen, vid det trånga sund som då bildats.

1543 års jordebok redovisar 148 skatteenheter i Lövånger (Nordlander 1905). En första översikt över gårdsbebyggelsen erhålls genom

Lars Liedgren

(f. 1952), fil dr i arkeologi 1992, antikvarie vid Silvermuseet i Arjeplog sedan 1992. Har verkat som arkeolog i Norrbotten i snart tre decennier. Medverkar i forskningsprogrammet "Recalling the past" inriktat på bl a bebyggelseutveckling i Västerbotten under yngre järnålder och medeltid.

Per H Ramqvist

(f. 1950). Professor i arkeologi vid Umeå universitet. Verkat som professor vid Christian Albrechts-Universität i Kiel och 2000 - 2004 som forskningsledare vid Mitthögskolan i Örnköldsvik. Deltar i forskningsprogrammet "Recalling the past".

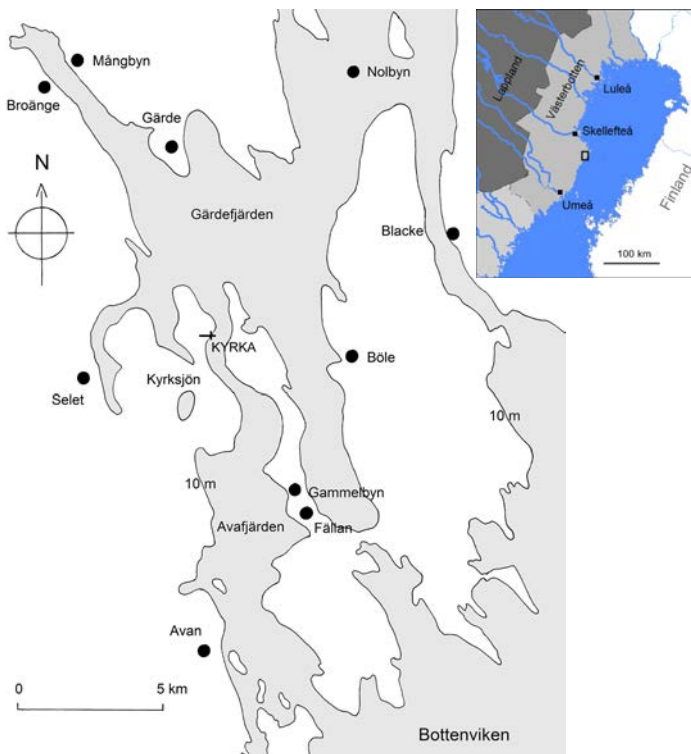

Fig. 1. Karta över inloppet till Lövångers kyrka. Kustlinje 10 m ö.h. Befintliga medeltida byar utpickade.

1661 års sockenkarta som utvisar läget för alla gårdar vid den tiden (fig. 2). Av de gårdsplatser som fanns under 1400–1500-talen har spårerna i de flesta fall försvunnit. Ett undantag finns i Böle by där två har kunnat lokaliseras, Raä 508 och Raä 621.

Vid Brattåkern (Raä 508), som betyder ”den branta åkern”, uppmärksammades redan i början av 1950-talet bebyggelse spår (Skellefteå museum dnr 130:1950 och dnr 129/1952) som registrerades av Riksantikvarieämbetet 1992. Raä 621 upptäcktes så sent som 2013 av författarna.

Fig. 3. Utsnitt av geometrisk avmätning Böleby, 1713 (Lantmateriet historiska kartor). På kartan syns Brattåkers samt Brattåkersberget. Ingen bebyggelse är markerad här vid den tiden.

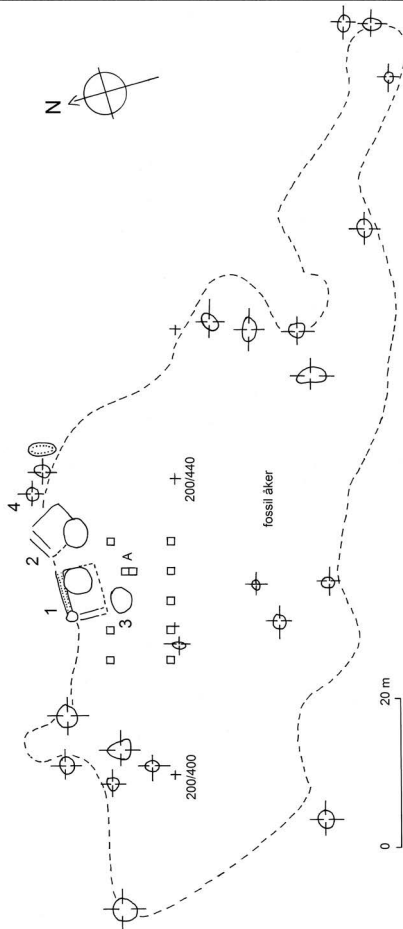
odlingar, mellan 2,5-5,5 spannland (ca 0,43-0,95 ha) eller totalt 13 spannland åkermark (se Berglund 2006:67 för storlek på spannland). Vid Älvsborgs lösen 1571 hade byn fortfarande tre skattebönder varav Anders Jonson ännu var aktiv och en son till Båll Andersson hade tagit över. Ett nytt namn finns också redovisat, Peder Olofsson, en ny ägare eller måg. Samtliga gårdar hade utvecklats under de 28 år som gått och en verkar välbestämd (se tab. 1).

Man kan vidare notera att byn fortfarande hade tre gårdar 1661 och 1713. En ny gård har tillkommit vid storskiftet 1778 och 1785 finns även två torp. På 1713 års karta kan man notera att det inte finns någon

Tab. 1. Älvsborgs lösen 1571, bönder i Böle by, Lövånger. lb =ispund = 6,65 kg (enligt Morell 1988). Observera att ingen av bönderna varken hade silver eller kvigor 1571. I kolumnen för "Pengar" och "Tot" är enheten mark.

Bonde	Pengar	Koppar	Ko	Stut	Får	Bock	Get	Svin	Häst	Tot
Peder Olofsson	32	1,5 lb	12	1år	12	1	7	2	1	202
Anders Bålesson	-	1 lb	8	1år	8	1	3	1	1	110
Anders Ionsson	-	0,5 lb	6	1år	7	1	4	1	1	87,5
Summa:	32	3lb	26	3	27	3	14	4	3	399,5
Medelvärde	10,6	1 lb	8,6	1 år	9	1	4,7	1,3	1	133,2

Fig. 4. Kartering av gårdsplatsen Raå 508, Lövånger sn. På kartan syns två små husgrunder (1–2), röjningsrösen och oregelbunden åkeryta. A representerar en ansamling av ben i gråsvart jord. Kartering: Lars Liedgren och Markus Fjällström, 2014.

gård vid Bölesviken och att Brattåkern är delad på byns tre gårdar. Om man antar att Brattåkern var lika stor 1543 som 1713, kan man konstatera att ägorna sammanlagt var ca 0,6 ha (men också med stora ytor äng i anslutning) medan hela den odlade arealen i byn, 1543, var ca 2,25 ha. Detta innebär att den mesta åkern låg på andra platser än Brattåkern vid den tidpunkten. Möjligen kan det också innebära att man redan 1543 lämnat bebyggelseområdet vid Bölesviken.

Raä 508 undersöktes 2002 (Rathje 2003, 2005). Lämningarna består av två mindre husgrunder (1-2) med spismursrösen, nr 3 en källargrund(?) och i anslutning, ett 20-tal röjningsrösen samt åkerytor med kraftigt kulturpåverkad mörk och välblandad jord (fig. 4).

Rathjes undersökning, som omfattade ett 10-tal m² (i husgrund 1-2 och i ett röjningsröse, nr 4), visade på likartade fyndmaterial i alla anläggningar: tegel, bränd lera, brända och obrända ben, järnspikar samt järnfragment. De osteologiska bestämningarna av benen visar på nöt, får, get, gris och säl (gråsäl och vikaresäl). Dateringarna, samtliga gjorda på kol, visar på 12–1300-tal.

Inom ramen för projektet ”Recalling the Past” har undersökningar kunnat genomföras på de två gårdsplatserna i Böle by (Liedgren 2014a–b). Vi har inriktat undersökningarna på avfall i samband med husgrunderna och på husgrund nr 2, inom Raä 621.

Beskrivning av Raä 621

Gårdplatsen är belägen på en flack åssträckning ovanför Brattåkern och ovanför Bölesviken, ca 18 m öh. I omedelbar anslutning till området i NÖ är en större åker, troligen upptagen under 1700-talet och framåt. I den plöjda åkern påträffades spridda brända ben i anslutning till bebyggelseresterna.

Gårdplatsen karterades översiktligt med GPS en första gång 2013. Vid detta tillfälle var platsen belamrad med avverkningsavfall varför karteringen var besvärlig. Inom ett 160 x 20–40 m stort område (NV–SÖ) noterades spår av två husgrunder, ett spismursröse, en jordkällare samt ett 20-tal röjningsrösen. En del av de senare kan vara från senare tider. Nedanför (mot SV) löper en gammal brukningsväg. En ny kartering av varje anläggning (dock ej röjningsrösen) genomfördes 2014. Inom 35 x 20 m är fyra olika lämningar (fig. 5).

Källargrunden (nr 1) har en yttre begränsning om ca 8 x 7 m och

markeras av en vall, 1–3 m bred och 0,1–0,3 m hög (fig. 6). I mitten är en avlång försänkning 5 x 2–2,2 m stor med en ingång i SV och med ett inre rum i NÖ. Uppdelningen av rummen verkar baserad på två stenblock. I övrigt förekommer en del stenar, 0,3–0,5 m stora, längs de inre kanterna av gropen.

Norr om källaren är tydlig grund (nr 2) som har en uppbyggd begränsning runt om, 0,15–0,4 m hög och en antydd vall, 1–3 m bred och upp till 0,3 m hög. Innanför vallen är ett ca 5 x 4,4–5 m stort golvplan. I NV hörnet av grunden är ett ovalt spismursröse, ca 6 x 5 m stort och upp till 0,6 m högt. I östra hörnet är en rundad ca 1,4 m stor ansamling av sten och i västra hörnet är ett 1,4 m stort stenblock.

Mot NV är ytterligare en husgrund (nr 3), otydlig i sin utsträckning, ca 10 x 7 m stor, markerad av en kant i SÖ, i övrigt bara otydliga begränsningar. I Ö hörnet är ett spismursröse, rundat, ca 4 m i dia-

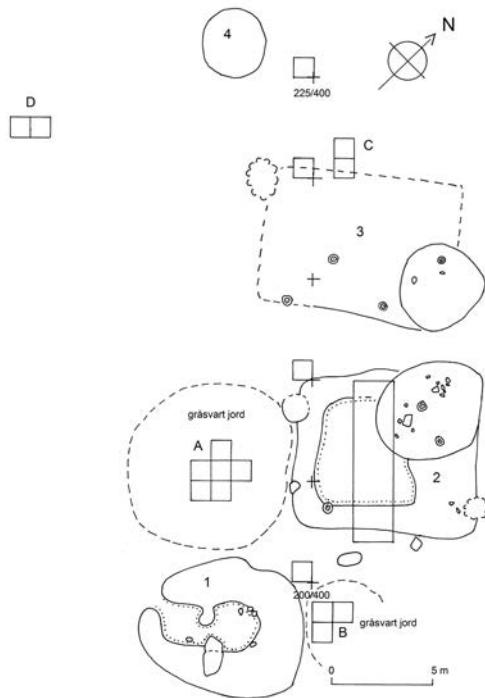

Fig. 5. Kartering av gårdsplatsen Raä 621, Lövånger socken: 1 källarlämning, 2 husgrund, 3 otydlig husgrund med spismursröse, 4 spismursröse. A-D områden med kraftigt mörkfärgad jord med ben och andra fynd. Kartering: Lars Liedgren och Markus Fjällström, 2014.

meter och upp till 0,5 m högt. I SV hörnet är en oval, 2 x 1,5 m stor ansamling av 0,5–0,8 m stora stenar. Till sist, längst i NV, är ett ovalt spismursröse (nr 4), 3,4 x 3 m stort och upp till 0,6 m högt. Inga spår av någon grund kunde noteras här.

Utgrävningen

Totalt undersöktes 33 m² fördelade med 16 m² i husgrund och 17 m² inom boplatstytan (fig. 5). Husgrunden undersöktes i fyra metriska lager medan meterrutorna nedgrävdes till orörd markyta i ett lager. All jord sållades med 3 mm sållduk. Alla skörbrända/skärvigga stenar räknades och vägdes.

Före utgrävningen genomsöktes området med metalldetektor varvid ett 60-tal utslag registreras. I samband med den avsökningen noterades även eventuella kulturlager vid kontroll av utslagen. Jordsond användes också för att begränsa kulturlagrets utbredning samt för att lokalisera särskilt mörkfärgade områden med benförekomster.

Fig. 6. Foto av källarlämning, Raä 621, från SV. Foto: Lars Liedgren, 2014.

Husgrund nr 2, undersökningen

Ett 8 m långt och 2 m brett schakt genom mittpartiet av husgrunden undersöktes. Jorden i schaktet var kulturfärgad (fig. 7). Utgrävningen kunde inte påvisa några spår efter huset i form av trärester eller näverbitar. På vissa ställen kunde gamla markytor med kolbitar noteras (fig. 8). I andra delar var den naturliga markytan bortgrävd ned till C-horisonten, troligen genomfört vid konstruktion av grunden. I mittpartiet påträffades en rundad grop ca 1,2 m i diameter och 0,3–0,4 m dj. Gropen kan möjligen ha uppkommit vid borttagande av större stenblock. I alla fall visar den att man måste haft ett trägolv i huset då ett jordgolv skulle ha varit för ojämnt. Jorden i samband med spismursröset i norr var i stora stycken lerfärgad. I samband med spismursröset var rikligt med tegelbitar och en tjock lins av gråvit mjäla/lera (fig. 9).

Fig. 7. Schakt genom husgrund 2 efter nedgrävning av lager 1, från SÖ. Jorden mycket torr vid tillfället. Foto: Lars Liedgren, 2014.

Fynd i husgrunden

Inom husgrunden påträffades ett begränsat antal fynd men ganska många bitar av tegel, bränd och obränd lera. Totalt framkom närmare 50 kg, där rutorna närmast spismursröset hade flest tegelbitar. Inga hela tegel hittades. En mätbar bit var 12,4 cm bred och 6,7 cm tjock. I grunden fanns bara ett fåtal skörbrända/skärviga stenar. Kol framkom i mindre mängder i de flesta rutor, dock totalt bara drygt 35 g. Brända och obrända ben fanns främst i samband med spismursröset, totalt 96 fragment (ca 27 g) av brända ben och 38 fragment (ca 200 g) av obrända ben. I grunden påträffades vidare: en slät och delvis ganska nött fingerring av kopparlegering, ett mindre harpunliknande föremål av järn (fig. 10), en häkta av brons, några järnfragment och några delar av smidda järnspikar. Kort sagt husgrunden verkade ganska ”utstädd”.

Fynd meterrutor

Sammantaget undersöktes 17 meterrutor utanför husgrunden. Huvudparten i samband med fyra områden (A–D) med kraftigt kulturpåverkad och mörk jord (fig. 5, 11). Sammantaget i alla meterrutor påträffades ca 25 kg tegel. Mest tegel förekom i meterruta 220/401 (område C) med 4 kg. Mycket tegel förekom också i område A och D. Totalt fanns 161 skörbrända/skärviga stenar (medelvikt 0,08 kg) i meterrutorna varav ca hälften var koncentrerade till område B. Kol förekom i 14 meterrutor med mellan 1,4–30,2 g, totalt 114,2 g.

I samtliga rutor utom tre fanns brända ben, totalt ca 8000 fragment (ca 1,3 kg). Ungefär 3/4 av de benen tillvaratogs inom yta A. Tämmligen rikligt med brända ben förekom också i område B (närmare

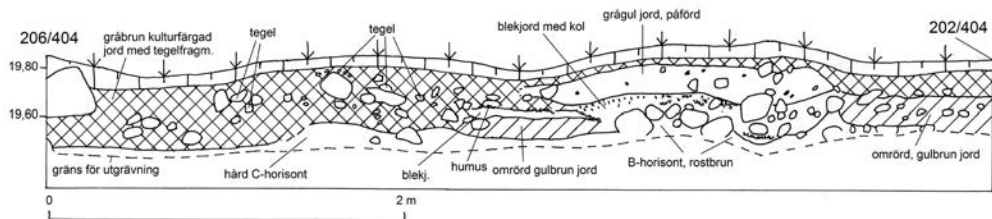

Fig. 8. Profil genom SÖ delen av schakt genom husgrund 2, Raä 621, Lövvånger, från SV. Ritning: Lars Liedgren, 2014.

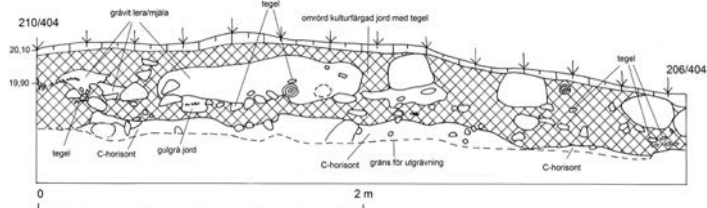

Fig. 9. Profil genom yttre delen av spismursröse, Raä 621, Lövånger sn, från SV. Ritning: Lars Liedgren, 2014.

1400 fragment). I de flesta rutor påträffades även obrända ben dock inte i yta D, total drygt 1700 fragment (ca 2,3 kg). Till detta ska läggas närmare 400 hela eller fragment av tänder men även käkfragment med tänder. De flesta obrända ben hittades inom yta A. En mindre mängd obrända ben och tänder samt brända ben påträffades även vid kontroll av metalldetektorutslag.

I rutorna framkom även andra föremål dock med dominans i yta A. I rutorna fanns: drygt 60 (44 i yta A) hela eller fragmenterade smidda spikar, närmare 70 järnbleck (63 i yta A, se exempel fig. 12), tre hästskosömmar (fig. 13a–c), två bronsbleck, fem brynen (fyra i yta A) eller bitar av brynen, en synål (fig. 14) av järn (yta A, skärnål för t.ex. läder), en bronsfolierad polyedrisk blypärla/vikt (yta A, fig. 15), ett litet gångjärn med bygel (yta A, fig. 16) en bit blått planglas (yta A, fig. 17), en liten bit hyttslag, en del av en skära (fig. 18) samt ett mynt i form av en klipping (yta B, fig. 19a–b). Till sist påträffades inom yta A en del av en trolig benflöjt (fig. 20).

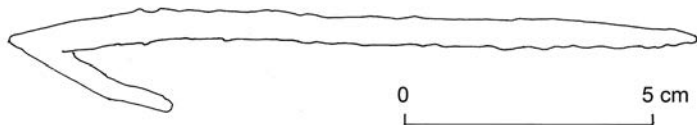

Fig. 10. Harpunformad spets av järn, troligen en väckare använd vid säljakt bl. a. som ispik. Fynd i husgrund 2, Raä 621, Lövånger sn. Ritning: Lars Liedgren, 2016.

Fig. 11. Pontus Johansson (t.v.) och Petter Sandström under utgrävning av yta A, Raä 621, Lövångers sn, från N. Foto: Lars Liedgren, 2014.

Raä 508

Raä 508, (fig. 4) består av två små husgrunder med spismursrösen, fossil åker med mörk välblandad jord samt ett 20-tal röjningsrösen inom ett 125 x 50 m stort område med oregelbundna begränsningar. Vegetationen på platsen är främst grövre granskog samt på marken rikligt med örter markerande kraftig mänsklig påverkan. Åkermarken avsöktes med metalldetektor varvid ett 60-tal utslag noterades, nästan alla i åkermarken nedom husgrunderna. Kontroll av utslagen visade ensidigt på järnföremål bestående av: järnfragment, smidda järnspikar/delar av och hästskosömmar. Efter konservering visade sig en oformlig rostklump utgöra större delen av en mungiga (fig. 21). Vid kontroll av metalldetektorutslagen påträffades även bitar av tegel samt ett 100-tal brända benfragment. I ett område där det framkom rikligt med brända ben togs två meterrutor upp, yta A).

I åkermarken undersöktes 10 m², främst i området med många metalldetektorutslag. I rutorna påträffades: drygt 1500 fragment av brända ben (huvudparten i yta A), ett 10-tal smidda spikar/delar av, några hästskosömmar (exempel fig. 13d), en bit järnslag, ett bronsbleck,

Fig. 12. En klippt plåt överdragen av zink. Fynd i yta A. Foto: Lars Liedgren, 2016.

några bitar eldslagningsflinta, en löparsten (fig. 22) samt fragment av ett rött sandstensbryne.

Utgrävningarna visade på välblandad åkerjord där det kulturfärgade lagret varierade från 0,06-0,25 m tjocklek. I botten på en av rutorna framkom ett lager med svallgrus/sten. Inga tecken på plöjning kunde noteras under den mörka åkerjorden. Detta kan indikera att endast spadbruk förekommit.

Osteologiska analyser

Som framgått ovan påträffades främst ben i yta A-D, Raä 621, och mycket lite i husgrund 2 (tab. 2). Totalt tillvaratogs drygt 11000 benfragment varav 20,4% var från obrända ben (Vretemark 2015). Även om andelen obrända ben (i antal) var ganska liten kommer de flesta bestämningarna från denna kategori (77,6%). Endast ca 2,5 % av de brända benen kunde artbestämmas. Av tabell 2 framgår att 55,8 % av benen artbestämts till får/get alternativt får eller get och 38,5 % till nöt. Dessa båda arter står således för 94,3 % av de bestämda benen. Om man därtill lägger svinen står tamdjuren för 98,5 % av bestäm-

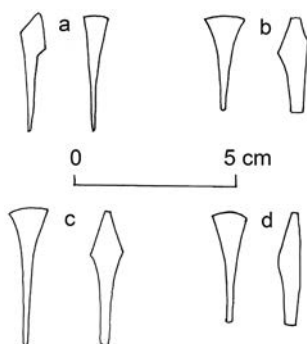

Fig. 13. Hästkosömmar påträffade på gårdsplatsen Raä 621 och Raä 508, Lövånger sn: a-c från Raä 621 och d från Raä 508. Ritning: Lars

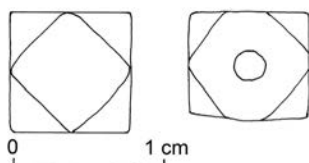

Fig. 15. Polyedrisk pärla med troligen tunt skal av kopparlegering och kärna av bly med genomgående hål. Ritning: Lars Liedgren, 2016.

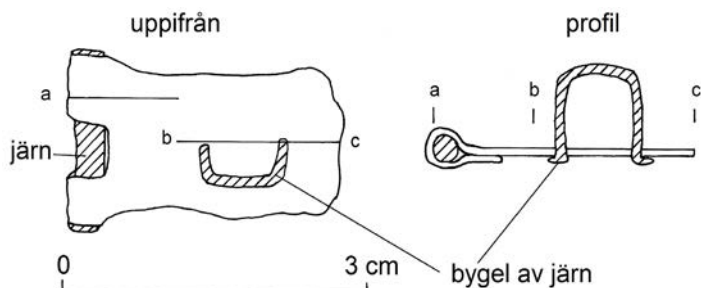

Fig. 16. Litet gångjärn med tunn plåt av kopparlegering och bygel av järn. Fynd i yta A, Raä 621, Lövånger sn. Ritning: Lars Liedgren, 2016.

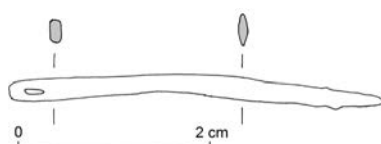

Fig. 14. Skärnål för läder eller dyl. material påträffad i yta A, Raä 621, Lövånger sn. Nålen är utplattad vid ögat, därefter något avsmalnande sedan vriden i 180 grader med utplattad spets. Ritning: Lars Liedgren, 2016.

Fig. 17. Blått planglas med skåra på ena sidan, koboltfärgat. Båda från yta A, Raä 621, Lövånger sn. Foto: Lars Liedgren, 2016.

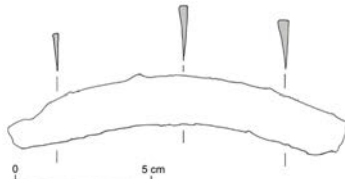

Fig. 18. Del av skära eller möjligen klen lie. Påträffad på Raä 621, Lövånger sn. Ritning: Lars Liedgren, 2016.

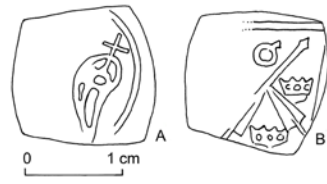

Fig. 19 a-b. Mynt som hittades i yta B, Raä 621, Lövånger sn. Klipping präglad under Gustav Vasas tid som riksföreståndare, 1521-1523. Myntet är silverfärgat med grön ärg och ganska slitet, här har de tydliga delarna återgivits. Ritning: Lars Liedgren, 2017.

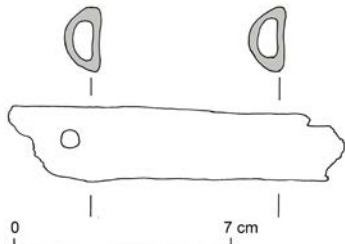

Fig. 20. Fragment av möjlig benflöjt, påträffad i yta A, Raä 621, Lövånger sn. Ritning: Lars Liedgren, 2016.

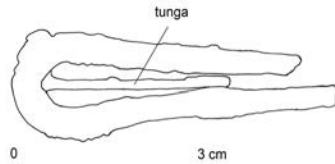

Fig. 21. Mungiga av järn, påträffad inom fossil åkeryta, Raä 508, Lövånger sn. Ritning: Lars Liedgren, 2016.

Fig. 22. Löparsten?, fynd i yta A, Raä 508, Lövånger sn. Foto: Lars Liedgren, 2016.

ningarna. Häst är representerat av en tand. Av vilda djur har endast hare och säl noterats. Vad gäller den sistnämnda arten finns olika delar av kroppen vilket antyder att man i mindre omfattning tog hem säl, troligen vikaresäl (Vretemark 2015). Märkvärdigt är att fisk nästan inte alls förekommer. Eftersom all jord sållats med ganska finmaskiga såll indikeras att fiskben endast marginellt hamnade i marken.

Tab. 2. Osteologiska bestämningar, Raä 621, Böle by, Lövånger socken.

Art	Hgr 2		Yta A		Yta B		Yta C		Yta D		Övrigt		Summa (% best)
	obr b	br b	obr b	br b	obr b	br b	obr b	br b	obr b	br b	obr b	br b	
Nöt	25	8	307	58	11	3	11	-	-	3	1	-	427 (38,5)
Får/get	-	3	416	128	4	16	21	5	-	6	3	-	602 (54,3)
Får	-	-	5	1	-	-	-	-	-	-	-	-	6 (0,5)
Get	-	-	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11 (1)
Häst	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 (0,1)
Svin	-	-	31	8	-	1	7	-	-	-	-	-	47 (4,2)
Säl	-	-	3	1	-	2	3	-	-	-	-	-	9 (0,8)
Hare	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	4 (0,4)
Abborre	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 (0,1)
Gädda	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1 (0,1)
Obest. ben	-	83	1195	5722	2	1360	29	230	-	423	-	94	9138 (89,2)
Best. ben	25	11	775	201	15	22	42	5	-	9	4	-	1109 (10,8)
Summa	25	94	1970	5923	17	1382	71	235	-	432	4	94	10247

Tab. 3. Osteologiska bestämningar, Raä 508, Böle by, Lövånger socken.

Art	Yta A	Metall- detektor	Övriga meterrutor	Summa (% av best. ben)
Nöt	6	15	-	21 (25,9 %)
Får/get	49	7	-	56 (69,1 %)
Get	-	2	-	2 (2,5)
Andfågel	1	-	-	1 (1,2 %)
Säl	1	-	-	1 (1,2 %)
Obest. ben	1340	95	9	1453
Best. ben	57	24	-	81
Summa	1397	119	9	1525

Vid utgrävningarna vid Raä 508 påträffades drygt 1500 fragment ben (tab. 3), huvudparten brända och inom yta A. 81 fragment kunde artbestämmas varav ca 26 % var från nöt och drygt 71 % var från får/get och get. Endast två fragment var från vilda djur och fisk saknas helt.

¹⁴C-dateringar

Från Raä 621 finns fyra dateringar, en vardera på ben i yta A-D (tab. 4), tre på brända ben och en på obrända ben. Ytorna A-B representerar sannolikt avfall som deponerats från husgrund 2, yta C från husgrund 3 och yta D från husgrunden vid spismursröset. Tidsspannet är med två sigman 1400-1670 AD, kalibrerade värden. En visar på en säker datering till första delen av 1400-talet. Den kommer från yta C och indikerar att denna grund är äldst och bebotts under 1400-talet. Den skulle i så fall möjligen vara samtida med husgrund 2, Raä 508. Ett prov på ben från yta A, Raä 508, en avfallsförekomst nedom husgrund 2, visar en datering till första hälften av 1400-talet (se vidare nedan).

Tab. 4. ¹⁴C-dateringar Raä 621 och Raä 508, Böle by, Lövånger socken. Dateringar: AMS-dateringar, Ångströmlaboratoriet, Uppsala. Ua-20462-20464 från Rathje 2003.

Raä nr	Anläggning/yta	Lab. nr	Material	Ålder BP	δ13C (‰) VPDB	Kalibrerad ålder (2σ)	Åldersspann
621	A	Ua-50947	Br. ben, idisslare	413±28	-27,1	1430-1620	190
621	B	Ua-50948	Br. ben, idisslare	290±30	-17,2	1490-1670	180
621	C	Ua-50949	Br. ben, får/get	496±29	-27,5	1400-1450	50
621	D	Ua-50950	Obr. ben	364±29	25,4	1440-1640	200
508	A	Ua-50946	Br. ben, idisslare	457±30	-26,3	1410-1450	40
508	Hg 1	Ua-20462	Kol	605±35	-	1290-1410	120
508	Hg 2	Ua-20463	Kol	610±35	-	1290-1410	120
508	Röjningsröse, markyta	Ua-20464	Kol	760±40	-	1180-1300	120

Diskussion

Avfallet av ben inom Raä 621 visar på olikheter i ¹⁴C-dateringarna. Dateringarna antyder att husgrund 3 är äldst och tillhör 1400-talet. Övriga grunder är yngre. Väldigt lite av fyndmaterialet i övrigt ger någon anvisning om dateringar, t. ex. saknas keramik helt. Myntet, en klipping, präglad under Gustav Vasas tid som riksföreståndare, visar att gården brukades åtminstone till början av 1520-talet. Avsaknaden av kritpipor antyder att platsen inte varit bebodd eller använd långt in

i 1600-talet, något som även visas av sockenkartan från 1661.

För Raä 508 gäller att tre dateringar är gjorda på kolbitar som saknar artbestämningar och en är gjord på ben. Äldst är kolet från markytan under röjningsröset som i stort sett ligger i 1200-talet. Om man ser till koldateringarna och är lite välvillig antyds kanske en avröjning av området under 1200-talet. Övriga dateringar ligger alla i 1400-tal eller äldre. Möjligen kan det vara så att Raä 508 utgör den första bosättningen vid Bölesviken som senare flyttades till Raä 621.

Husgrund 2, Raä 621, har sannolikt hyst ett timrat hus med mullbänkar. Huset kan ha varit ca 8 x 6,5 m i yttermått eller drygt 50 m². Utformningen pekar på att detta varit en enkelstuga med eldstad i hörnet (fig. 23). Liknande från senmedeltid har påvisats i Björby, utanför Luleå (Liedgren 2015:fig. 7). De exempel på enkelstugor som redovisas av Erixon, visar alla på en placering av härden mot mittpartiet av ena väggen. Detta möjliggjorde att man kunde ha en liten uppvärmd kammare innanför farstun (Erixon 1947: 348 ff.). Hus med hörnhärd innebär att farstu och eventuellt annat rum innanför var kalla. Utformningen med hörnspis liknar mera en del fåbodstugor eller enrumsstugor. Rekonstruktionen av planen med farstu, visar på en boendeyta av ca 27 m² med ingång i hörnet av långsidan mot SÖ. Denna utformning passar väl till avfallsansamlingarna A–B. Det schakt som undersöktes var med sin SV sida placerad ungefär parallell med mellanväggen mot den föreslagna farstun. De fåtaliga fynden inom husgrunden och den ringa mängden kol antyder att huset inte har förstörts av vådaeld, mer på att det flyttats.

Raä 508 har två väldigt små grunder med spismursrösen. Antagligen har husen inte varit större än ca 20 m² i yttermått med en spis i ena hörnet. Sådana små hus finns tidigare dokumenterade i Arnäs, norr om Örnsköldsvik (hus 6, Ramqvist 1998:57ff). I Arnäs noterades även hus av liknande dimensioner som husgrund 2, Raä 621 (hus 2, Ramqvist 1998:48f). Det mindre huset i Arnäs har en trolig datering till 1200-talet.

Byggnadsresterna på de båda boplatserna är tämligen ensartade med spismursrösen i hörnen. Husgrunderna kan visa på flera byggnadsfaser inom gårdsplatserna. Spår efter förrädsbyggnader saknas helt förutom jordkällaren på Raä 621, med ett inre utrymme av ca 4 m².

På gårdsplatserna i Böle saknas också spår av brunn, vilket känns

igen från andra utgrävda senmedeltida gårdsplatser i norr. Vid etableringen av bebyggelsen bör det ha varit bräckt vatten i Bölesviken. Möjligen togs färskt vatten från bäcken från den numera kraftig igenväxta Bölessjön.

För de båda gårdarna i Böle har uppenbarligen får och get varit de viktigaste husdjuren följt av nöt. Svin har åtminstone den övre gården haft. De vilda djuren spelar en helt marginell roll på båda boplatserna. Indirekt har också hund identifierats genom gnagspår på ett hålben av nöt (Vretemark 2015).

Vad gäller odlingen har inga pollenanalyser genomförts då det saknats pollenarkiv i samband med gårdslämningarna. En analys finns dock från byn Selet, en bit väster om kyrkan i Lövånger, som visar att kornodling antyds redan under tidig medeltid, kort därefter syns även rågodling (Rathje 2005). Inga delar av malstenar påträffades vid utgrävningarna 2014 annat än en möjlig löparsten i yta A, Raä 508. Denna planoala naturslipade sten (fig. 22) kan dock alternativt även

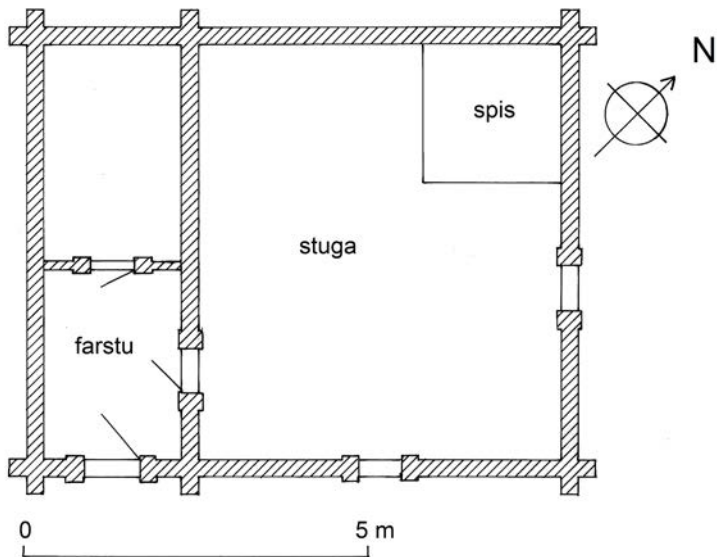

Fig. 23. Enkelstuga, rekonstruktionsförslag av husgrund 2, Raä 621, Lövånger sn. Ritning: Lars Liedgren, 2016.

använts för saltkrossning och krossning av torkat blod. Enlig uppgift från markägaren ska dock en handkvarn ha återfunnits inom en av husgrunderna (Rathje 2005:368).

Fisket och säljakten visar sig ytterst lite i benmaterialet. Båda borde ha varit mycket viktiga för överlevnaden. Med utgångspunkt i bestämningarna från Böle (Rathje 2005; Vretemark 2015) verkar man ha jagat både vikaresäl och gräsäl i mindre skala. 100 s. k. sälstenar, som markerade nätplatser, fanns mellan Umeå och Torneå under 1500-talet (Gustafsson 1971; Edlund 2000). 1571 var de fördelade på 156 båtar med 730 nät (Forsell 1872–1883:53). I husgrund 2, på Raä 621, påträffades en harpunliknande spets (fig. 10). Den kan tolkas som en liten s.k. ”väckare”, ett mångsidigt skaftat verktyg, som användes vid säljakten bl. a. som ispike (se Edlund 2000:119f). En liknande hittade Hallström 1921 i Björnsbyn (Liedgren 2015, SHM 16777:150) en gård som dessutom uppvisar rikliga fynd av sälben. Vad gäller fisket är det uppenbart att markytorna på boplatserna innehåller mycket få fiskben. För en gård vid havet under medeltiden bör fisk ha varit en mycket viktig proteinkälla. Varje gård bör ha konsumerat stora mängder havsfisk i olika former: färsk, torkad, saltad och kanske rökt. Eli Heckscher (1935:95) har föreslagit nivåer på mellan 140–220 kg per person och år.

Ett flertal fynd från yta A är lite märkliga. I yta A påträffades en mängd med tunna klippta järnbleck (fig. 12). Bonden på gården har således haft en plåtsax vilken nog inte tillhörde den vanliga verktygslådan. Efter konserveringen framgick att bitarna har varit klädda av ett silveraktigt och metalliskt material på utsidan. En analys (Degerfors laboratorium) visar att blecken består av en tunn järnplåt med på utsidan ett lager av zink. Eftersom galvanisering inte var uppfunnen vid tiden för bebyggelsen måste det röra sig om varmförzinkning dvs. plåten doppas i flytande zink. Zinkbeläggning görs normalt för att materialet ska klara sig bättre i fuktiga miljöer. Zink började utvinnas i Sverige i större skala först på 1750-talet (NE) men importerades från Kina till Europa under 1500-talet. Zink användes bl. a. för att framställa mässing under 1500-talet. Uppenbarligen har någon på gården suttit och tillverkat något av denna zinkade plåt, därav de klippta resterna.

Ett annat märkligt fynd är den koboltblå planglasbiten. När biten hålls upp mot ljuset syns en mycket fin blå färg som inte är ditmålad

utan själva glaset är blått (fig. 17). Biten är liten, endast 1,5 x 0,7 cm stor. Glaset har en helt blank sida där det finns en del skador i form av små repor och en sida som är snarast liknar en is som tinat och frusit. Här är också mängder av mycket små bubblor. Möjligen kan den sistnämnda ytan ha utsatts för hetta. Att man på denna lilla gård inköpt blått glas till fönster får väl anses som uteslutet. Något vanligt planglas eller fönsterbly har inte heller påträffats. Det enda sammanhang som man kan se ett blått fönsterglas är att det härstammar från kyrkan i Lövånger. Genomfärgat glas i glasmålningar finns bevarade från kyrkor anlagda under ung- och höggotisk tid, 1225–1350 AD. Senare under 1400–1500-talen ersattes det genomfärgade glaset av vitt glas som bemålades (Lindgren 1996). Enligt Hedqvist (1949:276) skall kyrkan i Lövånger vara nämnd senast på 1340-talet, troligen en träkyrka vid Kyrksjön. Fönstren i kyrkorna var inte enbart ditsatta för att släppa in ljuset utan det färgade glaset var även ett sätt att närma sig gud (Lindgren 1996).

Enligt ny forskning, med utgångspunkt i marklandsindelningen, antas Lövånger ha bildats genom en klyvning av Bygdeå socken (Tegengren 2015:215). Den nordligaste tredingen av Bygdeå kom då att utgöra Lövånger socken. Bebyggelsen var således så pass omfattande under första delen av 1300-talet att en egen socken kunde bildas. Tegengren antar också att den första kyrkan i Lövånger utgjort kyrka för hela Bygdeå socken vilket skulle ha varit ovan nämnda träkyrka. En stenkyrka kom att ersätta den gamla i början av 1500-talet. En möjlighet kan vara att det blå planglas har tagits till Bölegården när den första kyrkan revs och att gårdsfolket i Böle varit inblandat i bygget av den nya kyrkan och rivning av den gamla. Kyrksjön ligger fågelvägen endast 2 km från Böle by som vid den tiden kunde nås med roddbåt via havsviken.

En liten bit grönblå hyttslag fanns i yta A. Detta är mycket märkligt då det inte finns någon smälthytta i Västerbotten under bosättnings tiden. Den biten måste således ha kommit hit från en plats längre söderut.

En kubooktaedrisk pärla (fig. 15) hittades i yta A, Raä 621. Pärlan verkar från början ha varit kubisk där hörnen har gjorts platta så att en polyedrisk form bildats. Kärnan måste bestå av bly som nu syns som vit blyoxid. Utanpå är ett tunt lager av kopparlegering som delvis

försvunnit. Möjligen har kombinationen av metaller och sur jord gjort att en viss galvanisk effekt uppnåtts. Vikten är 3,89 g. Genom pärlan går ett cylindriskt hål, ca 2 mm i diam.

Den vanligaste förekomsten av kubooktaedriska formelement hittar vi i de mindre viktloten från den yngre järnåldern. Men dessa är aldrig genomborrade som i Bölefallet. De har vanligen också olika typer av stämpelornament, såsom rader eller grupper av punktcirklar. Formen uppträder också på andra vikingatida (och kanske medeltida) objekt. Eftersom materialpublikationer kring medeltida fynd är sparsamt förekommande står de mesta att finna i de omfattande publikationerna för vikingatiden. En grundlig utredning kring formelementets förekomst har gjorts av Gustin (2004). De vikingatida föremål som har inslag av kubooktaedriska formelement, exklusive vikt- och vågföremål, är: dräktnålar, nålar, sylvlar, pincetter, örslevar, nycklar, diverse bronshängen, facetterade bronspärlor, ringspännen, hästbetsel, ranglor, krokar, remändebeslag och remspännen (Gustin 2004:275ff).

Formelementet är påträffat i de flesta delar av Fennoskandinaviens jordbruksbygder. Av de uppräknade föremålstyperna utgör oftast det kubooktaedriska formelementet en sammangjuten del av föremålet, men på några uppträder det solitärt, fastlött, smitt eller på annat sätt fastsatt på ett järn- eller bronsföremål. Vad som är intressant i vårt sammanhang är de sistnämnda fallen. Då rör det sig framför allt tre föremålstyper, nämligen pärlor, betselkedjor eller nycklar. För betselkedjor och nycklar har kubooktaedern genomborrats och applicerats på ett skaft eller en länk av järn. När det gäller betselkedjor synes dessa vanligen vara något grövre och med större hål (jfr t ex Thunmark-Nylén 1995:Abb. 192:11). Däremot finns exempel på vikingatida järnnycklar vars grepp avslutas med en ändknopp i form av en genomborrad kubooktaeder i brons (jfr Thunmark-Nylén 1998:Taf. 209:2). Dimensionsmässigt passar såväl pärl- som nycklexemplet bra in på fyndet från Böle. Halsband med kubooktaedrar i brons är särskilt vanliga i östskandinavien och Finland under vikingatiden. Oftast är de samman gjutna t.ex. sex och sex (Kivikoski 1973:111), men de förekommer också som solitärer tillsammans med glaspärlor, såsom i den vikingatida grav 62 på gravfältet i Luistari, SV Finland (Lehtosalo-Hilander 1982:97ff; 393). Glaspärlor tycks dock falla ur modet under medeltiden, åtminstone bland odalbönder, och hur det

faktiskt är med halsband över huvud taget är dåligt känt.

Den mungiga (fig. 21) som framkom inom Raä 508 påträffades i åkermarken, ett 15-tal m SÖ om husgrunderna. Den bevarade delen är intill 48 mm lång med två delvis bevarade skänklar, en grund bygel samt även delvis bevarad tunga. Fynd av mungigor finns från andra platser i Sverige från 12-1300-tal. SHM:s databas visar att mungigor främst påträffats på kloster och borgar i mellansverige. Ett tidigare norrländskt fynd är belagt från St Olofs hamn i Selånger, Medelpad (Grundberg 2006:48). Dateringarna från St Olofs hamn visar främst 1300-tal.

Några ben av får/get har spår av bearbetning. Ett språngben har ett genomborrat hål, ca 6 mm i diameter. En bit av ett strålben, i yta A, Raä 621, från får/get hade också ett borrat hål ca 4,5 mm i diam. Även om benflöjter oftast är tillverkade av skenben kan detta var en rest efter en flöjt (fig. 20). Tyvärr är bara ett av de borrade hålen bevarade. Även här kan många fynd av benflöjter knytas till kloster (se t.ex. Ellam, 2013). Med utgångspunkt i de förhållandevis små ytor som undersökts visar fynden att man musicerade på gårdarna. Båda instrumenten är enkla och kan vara lokalt tillverkade.

Bebyggelsen

Den undersökta fasta agrara bebyggelsen i Böle by kan ha etablerats under 1200-talet med utgångspunkt i ^{14}C -dateringar, inte i fyndmaterialet. Båda platserna har sedan övergivits, antingen nedlagda eller flyttade till den plats där 1600-talets bebyggelse är belägen. Under den tidigaste fasen har stugorna varit små för att sedan under 1500-talet utgjorts av enkelstugor med eldstäder i hörnen. Inga spår efter andra byggnader än stugor har påträffats. Analyserna av benmaterialet visar att en mycket stor andel av proteinerna kom från tamdjur. De mycket marginella fynden av fiskben måste betyda att de benen inte hamnat i marken i närheten av husen.

Bebyggelsen har en enkel karaktär med få inslag av importgods som t. ex. keramik. Med utgångspunkt i fyndmaterialet antyds att Raä 621 hyst hantverkare. Under 1500-talet fanns inga hantverkare som var knutna till skräväsendet i Västerbotten och Norrbotten. Detta hindrade inte att folk specialiserade sig på olika typer av hantverk. I Lövånger är det två bönder som har yrkesnamn 1543: en klockare från

byn Selet och en skräddare från Gärde by. Det finns även uppgifter om en svarvare (1539) från Gammelbyn. En jämförelse med Skellefteå socken visar att här var de vanligaste hantverksyrket smeder, skräddare och skomakare i nämnd ordning (Lundström 2004:120ff).

Tack

Tack riktas till Riksbankens Jubileumsfond som har finansierat undersökningarna i Böle samt till grävningsassistenterna Markus Fjällström, Pontus Johansson och Petter Sandström.

Referenser

- Berglund, Mats 2006. *Gårdar och folk i norr: bebyggelse, befolkning och jordbruk i Norrbotten under 1500-talet*. Skrifter från institutionen för historiska studier 16. Umeå universitet. Umeå.
- Edlund, Ann-Catrine 2000. *Sälen och jägaren. De bottniska jägarnas begreppssystem för säl ur ett kognitivt perspektiv*. Umeå.
- Ellram, Mollie Rey 2013. *Bland gigor och flöjter. Medeltida musiktraditioner och musikinstrument från fyra platser*. Kandidatuppsats. Inst. för arkeologi och antikens historia. Lund.
- Erixon, Sigurd 1947. *Svensk byggnadskultur. Studier och skildringar belysande den svenska byggnadskulturens historia*. Stockholm.
- Forsell, Hans 1872–1883. *Sverige 1571. Försök till administrativ-statistisk beskrivning öfver det egentliga Sverige, utan Finland och Estland. Äldre bidrag till Sveriges officiella statistik*. Stockholm.
- Grundberg, Leif 2006. *Medeltid i centrum. Europeisering, historieskrivning och kulturarvsbruk i norrländska kulturmiljöer*. Umeå Universitet, inst. för arkeologiska och samiska studier. Umeå.
- Gustafsson, Peter 1971. Säljakt. Jaktredskap och jakmetoder. *Västerbotten* 1971: 66–102. Umeå.
- Gustin, Ingrid 2004. *Mellan gåva och marknad. Handel, tillit och materiell kultur under vikingatid*. Lund studies in Medieval archaeology 34. Lund.
- Heckscher, Eli 1935. *Sveriges ekonomiska historia från Gustav Vasa. Första delen, frihetstiden*. Stockholm.
- Hedqvist, Johan 1949. Lövångers kyrka och dess inventarier. *Lövånger en sockenbeskrivning under medverkan av flere fackmän, II*. 1949:276–336. Umeå.
- Holm, Gösta 1991. *De nordiska anger-namnen*. Lund.
- Kivikoski, Ella 1973. *Die Eisenzeit Finnlands. Bildwerke und Text*. Neuausgabe. Finnische Altertumsgesellschaft. Helsinki.
- Lehtosalo–Hilander, Pirkko–Liisa 1982. *Luistari I. The graves*. Finska fornminnesföreningens tidskrift 82:1. Helsinki.
- Liedgren, Lars 2014a. *Arkeologisk delundersökning av en senmedeltida gårdsplats, Raä 621, Lövånger sn, Skellefteå kommun, Västerbottens län, 2014*. Silvermuseet, rapport 68. Arjeplog.

- Liedgren, Lars 2014b. *Arkeologisk delundersökning av en senmedeltida gårdsplats, Raä 508, Lövånger sn, Skellefteå kommun, Västerbottens län, 2014*. Silvermuscet, rapport 69. Arjeplog.
- Liedgren, Lars 2015. Gustaf Hallströms utgrävning 1921 av en senmedeltida gård i Björnsbyn utanför Luleå i Norrbotten. *Fornvännen* 2015/3: 184–199.
- Lindgren, Mereth 1996. Glasmålningarna. *Signums svenska konsthistoria, den Gotiska konsten*. 1996: 413–434. Uppsala.
- Lundström, Ulf 2004. *Bönder och gårdar i Skellefteå socken 1539–1650*. Kulturens frontlinjer. Skrifter från forskningsprogrammet Kulturgräns Norr 3. Umeå.
- Lundström, Ulf 2015. *Bebyggelsenamnen i Bureå, Burträsk och Lövångers socknar i Skellefteå kommun. Jämte studier av huvudleder och nybyggesnamn*. Kungl. Skytteanska Samfundets Handlingar 70. Umeå Universitet, Institutionen för språkstudier, Umeå.
- Nordlander, Johan 1905. 1543 jordha boocken wthaaft Westhrabotnen. *Norrländska samlingar, första serien, 1-6*. Uppsala.
- Rathje, Lillian 2003. *Provundersökning av fornlämnning 508 i Böle, 3:4, Lövånger socken, Västerbottens län*. Rapport, Arkeologiska institutionen för arkeologi, Umeå universitet. Umark 29. Umeå.
- Rathje, Lillian 2005. Övergången mellan vikingatid och medeltid längs västerbottenskusten. *En lång historia... Festskrift till Evert Baudou på 80-årsdagen*. *Archaeology and Environment* 19:363–375. Umeå.
- Ramqvist, Per H. 1998. *Arnäsbacken. En gård från yngre järnålder och medeltid*. Umeå.
- Tegengren, Gunilla 2015. *Sverige och Nordlanden. Förvaltning och nordlig expansion 1250–1550*. Kungl. Skytteanska Samfundets Handlingar 72. Umeå.
- Thumark–Nylén, Lena 1995. *Die Wikingerzeit Gotlands I. Abbildungen der Grabfunde*. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Stockholm.
- Thumark–Nylén, Lena 1998. *Die Wikingerzeit Gotlands II. Typentafeln*. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Stockholm.
- Vretemark, Maria 2015. *Osteologisk analys av djurben från Böle, Raä 508 och 621 i Lövånger sn, Västerbotten*. Rapport, Västergötlands museum. Skara.

Källor

- FMIS Fornsök (www.fmis.raa.se).
- LMV Lantmäteriverket (www.lantmateriet.se), historiska kartor
- Myntkabinettet (www.myntkabinettet.se).
- NE Nationalencyklopedin
- RAÄ Riksantikvarieämbetet (www.raa.se)

